

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ У СФЕРІ ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.3

ТРУНОВА Г. А.,

кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті на основі аналізу правових актів, практики їх застосування, судової практики та наукових досліджень у сфері пенсійного забезпечення розглянуто окремі правові проблеми реалізації прав застрахованих осіб у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні. Зроблено висновки та вироблені окремі пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування системи пенсійного страхування в Україні.

Ключові слова: пенсія, реформування, застрахована особа, правозастосування, страховий стаж, пенсійний вік.

Постановка проблеми. Концептуальні питання пенсійного забезпечення є чи не найактуальнішими в сучасному українському суспільстві та у світі в цілому. Реформування пенсійного законодавства в нашій країні триває. Однак незважаючи на витрати понад 12 % ВВП нашої країни на пенсії, люди похилого віку залишаються однією з найбільш вразливих соціальних груп населення [1]. Відповідно до Стратегії подолання бідності, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р., рівень бідності залишається високим серед осіб пенсійного віку (21,7 відсотка) внаслідок низького рівня пенсійного забезпечення [2]. Ефективність функціонування системи пенсійного забезпечення, а також належний рівень реалізації прав громадян на гідне пенсійне забезпечення повинно бути забезпечене належним рівнем пенсійного законодавства.

Аналіз останніх досліджень. Вітчизняні науковці у галузі права соціального забезпечення постійно працюють над проблемами правового регулювання пенсійного забезпечення, присвячуючи цьому питанню монографічні та дисертаційні дослідження, а також чисельні наукові публікації, серед яких: І. А. Ветухова, Г. С. Гончарова, О. В. Горбатенко, Т. В. Дідковська, Ж. А. Дробот, М. Д. Ждан, М. І. Іншин, Г. Г. Каптар, А. С. Колотік, Н. П. Коробенко, Л. М. Князькова, Т. В. Кравчук, І. Ю. Михайлова, І. В. Оклей, О. Я. Орловський, С. О. Сільченко,

С. М. Синчук, І. М. Сирота, А. В. Скоробагатько, М. П. Стадник, Н. М. Хуторян, В. О. Швець, М. М. Шумило, О. М. Ярошенко та ін. Водночас триваючий процес реформування системи пенсійного страхування в Україні вимагає подальших наукових розробок у цій царині.

Мета цієї публікації полягає у тому, щоб на основі аналізу правових норм та практики їх застосування, судової практики та наукових досліджень у сфері пенсійного забезпечення виробити окремі пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання у сфері пенсійного страхування і підвищення гарантій захисту прав застрахованих осіб.

Виклад основного матеріалу. Черговий етап реформування у сфері пенсійного страхування пов'язаний з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 3 жовтня 2017 р. [3], який набув чинності з дати його прийняття, водночас Законом визначено кілька дат, коли певні його норми набувають чинності. Необхідно відзначити, що назва Закону про підвищення пенсій фактично не цілком відповідає змісту цього нормативно-правового акту, який включив в себе також питання внесення змін до окремих видів соціального страхування. Так, Законом змінена максимальна база нарахування єдиного соціального внеску (далі – ЄСВ), розширено коло платників ЄСВ та ін. Основні ж положення Закону щодо введення накопичувальної складової системи

пенсійного забезпечення України є досить аморфними, адже механізму реалізації немає, уряд повинен розробити відповідні нормативно-правові акти.

На нашу думку, не можна вводити обов'язки щодо сплати внесків до накопичувального фонду без конкретного механізму реалізації прав застрахованих, адже мета даного законодавчого новаторства повинна полягати не у сплаті внесків, а у формуванні та функціонуванні накопичувальної системи пенсійного забезпечення. На жаль, маємо тільки запитання і жодних відповідей реальних прогнозів та планів. Яким чином буде гарантуватися ефективність інвестування пенсійних накопичень? Яка буде тарифна політика? Який реальний коефіцієнт заміщення заробітної плати? Тому питання щодо функціонування механізму функціонування системи накопичувального пенсійного забезпечення залишається відкритим.

Останні дослідження свідчать, що ряд держав відмовляються від приватизації системи пенсійного забезпечення в зв'язку з тим, що така політика не принесла очікуваних результатів. Такі країни, як Аргентина, Болівія, Угорщина, Казахстан, Польща, повертаються до державної системи пенсійного забезпечення, заснованої на принципі солідарності. Як раціонально відзначають фахівці права соціального забезпечення, країни повинні бути обережними при розробці реформ для забезпечення виконання пенсійних систем, адже їх місія забезпечити економічну безпеку людям похилого віку [4]. Як справедливо наголошує І. М. Сирота, мета пенсійної реформи – підвищити соціальні стандарти, прискорити зростання пенсій, знизити рівень бідності. Але про ефективність пенсійної реформи можна говорити лише тоді, коли економічний розвиток країни забезпечує зростання добробуту кожної людини [5, с. 69].

Не дивлячись на зміни в чинному законодавстві, проблемні питання так і не вирішені. Н. М. Хуторян, аналізуючи Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 р., чітко визначила основні проблеми у сфері правового регулювання пенсійного забезпечення, які є актуальними і на сьогодні, а саме: ліквідація безробіття, створення нових робочих місць для забезпечення роботою особливо молоді, забезпечення гідної заробітної плати, зменшення податкових нарахувань на заробітну плату, вирішення проблем масової трудової міграції, ліквідація неформальної зайнятості [6, с. 33–39].

Порядок призначення пенсії визначено у Розділі IV Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [7] та конкретизується в Постанові правління Пенсійного фонду України «Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій

відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 25 листопада 2005 р. № 22-1 [8].

Варто відзначити, що характерним для нашої держави є практика, коли Пенсійний Фонд одноособово визначає правила реалізації прав застрахованих осіб на призначення пенсій, окрім того, перевіряє правильність документів та оцінює спірні положення, як правило, не на користь застрахованих осіб. У літературі навіть відзначалося, що в пенсійних правовідносинах з боку пенсійних фондів діє негласна презумпція недобросовісності заявника [9, с. 35]. Визначення самим Пенсійним Фондом, який є страховиком, переліку документів, необхідних для призначення пенсії, безумовно є неправильним. Пенсійна бюрократія – це відображення державної пенсійної політики в цілому. Фахівці у галузі права соціального забезпечення наголошують на підміні режиму правової держави «rule of law», де право встановлюється законом, а закон має пряму дію, режимом адміністративного регулювання, для останнього ж характерним є бюрократичне свавілля і тяганина [9, с. 141].

На нашу думку, практика, за якої страховик – Пенсійний Фонд визначає порядок реалізації права застрахованих осіб на пенсійне забезпечення, повинна бути припинена, а правове регулювання у цій сфері повинно забезпечуватися на рівні закону.

Згідно ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» право на призначення пенсії за віком мають застраховані особи після досягнення віку 60 років за наявності страхового стажу не менше 15 років по 31 грудня 2017 р. Починаючи з 1 січня 2018 р. згідно Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» передбачено поступове збільшення розміру страхового стажу до 35 років.

Категорія «вік» розглядається у багатьох аспектах – фізіологічному, соціальному, філософському тощо. У правовій науці це поняття досліджується переважно з огляду на ті права чи обов'язки, які виникають в особи при настанні певного віку. Чітко визначений у нормі права вік особи породжує настання тих чи інших пов'язаних з ним правових наслідків. Він може виступати як самостійний юридичний факт і як елемент юридичного складу, але у будь-якому випадку вік особи повинен бути зафіксований у відповідних документах [10].

У Конституції і міжнародно-правових актах використовується термін для позначення страхового ризику – старість. Як влучно відзначає Ф. О. Сулейманова, сама старість є досить відносним поняттям, настання старості пов'язано, як правило, з віковими змінами фізичного стану людини, але й тут складно дати чітку відповідь на питання про те, коли вони

можуть виникнути у конкретної людини. Для права соціального забезпечення взагалі ключовим є не сама старість як така, а втрата працездатності як наслідок старості. При цьому непрацездатність в зв'язку зі старістю презюмується і не вимагає доказів [11, с. 229–230]. С. М. Синчук відзначає, що презюмована непрацездатність настає в разі досягнення законодавчо визначеного віку. Презумпція вікової непрацездатності лежить в основі пенсії за віком; презумпція втрати професійної працездатності лежить в основі призначення пенсії за вислугу років, а також пенсії за віком, яка призначається на пільгових умовах [12, с. 121–126].

На думку Є. Г. Азарової та А. Е. Козлова, юридично старість не можна позначити будь-яким іншим способом, крім вказівки на її вікову межу, хоча цілком реально, що конкретна особа може набути право на пенсію і навіть отримувати її, будучи цілком працездатною [13, с. 80].

Питання пенсійного віку і його підвищення є предметом розгляду практично у всіх країнах світу. Розглядаються пропозиції підвищення пенсійного віку в Румунії, Литві, Мальті – для жінок і чоловік 65 років, Нідерландах та Німеччині – до 67 років. Стандартний пенсійний вік у країнах ЄС 65 років, в Данії та Норвегії – 67 років [14]. Позитивним є приклад Польщі, яка в процесі реформування пенсійної системи спочатку підвищила пенсійний вік до 67 років, а потім виходячи з економічних можливостей держави - з 1 жовтня 2017 р. в Польщі набув чинності закон, який знизив вік виходу на пенсію для чоловіків до 65 років, для жінок – до 60 років.

Загальна світова тенденція – це звичайно підвищення пенсійного віку, навіть у національній науці права соціального забезпечення є прихильники такої політики. Так, І. В. Оклей наголошує на необхідності підвищення пенсійного віку до 63 років [15, с. 11].

Звернемося до міжнародно-правових стандартів у питанні визначенні пенсійного віку, які встановлені Конвенцією МОП № 102 Про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 р. [16], Конвенція була ратифікована Україною у 2016 р. [17] та Конвенцією МОП № 128 Про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника 1967 р. Так, пенсійний вік не повинен перевищувати 65 років або такої вищої вікової межі, яка може бути визначена компетентними органами державної влади з належним урахуванням працездатності осіб похилого віку в цій країні. Рекомендація ж № 202 Щодо мінімальних рівнів соціального захисту 2012 р. оперує терміном «особи похилого віку», у відношенні встановлення забезпечення базового доходу у сфері пенсійного забезпечення.

Водночас, Україна підписала Європейський кодекс соціального забезпечення, що зумовлює його

ратифікацію і, відповідно, врахування стандартів щодо визначення пенсійного віку нормами Кодексу. Згідно ст. 26 Кодексу обставиною, за якої надається допомога, є період життя після досягнення визначеного віку. Визначений вік не перевищує 65 років або такого більш похилого віку, коли кількість мешканців, які досягли цього віку, становить не менше 10 відсотків від кількості мешканців, які не досягли цього віку, але яким більше 15 років [18].

Варто відзначити, що в національному законодавстві було скасовано диференціацію виходу на пенсію за ознакою статі. О. Є. Мачульська вважає диференціацію пенсійного забезпечення за ознакою статі навряд чи виправданою, оскільки тривалість життя у жінок довше, ніж у чоловіків, а співвідношення між реальними пенсійними внесками і сумою одержуваної жінкою пенсії менше [19, с. 89–90]. Н. М. Хуторян категорично не підтримувала норми Закону «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» щодо збільшення пенсійного віку для жінок до 60 років. І зауважила, що загальноєвропейська тенденція щодо підвищення пенсійного віку для жінок застосовується у високорозвинених країнах, де тривалість життя значно вища, ніж в Україні, значно вищий там і життєвий рівень, розмір пенсій, на відміну від України, становить не мінімальний, а достатній рівень забезпечення для пенсіонерів. Також професор Н. М. Хуторян наводить статистичні дані, за якими тривалість життя жінок в Україні – 73 роки, що на 11–13 років нижча ніж у розвинених Європейських країнах, акцентує увагу на проблемах працевлаштування жінок старшого віку, ролі жінки в суспільстві та на сталій тенденції для нашої країни, при якій більшість пенсіонерів-жінок і так працюють, сплачуючи внески до пенсійного фонду [6, с. 36–37].

Проблемою гідного рівня пенсійного забезпечення для жінок є нерівність в оплаті праці. За даними Держстату, гендерний розрив у середній заробітній платі чоловіків і жінок у 2015 році становив понад 25 %, а у пенсіях – 30 % [20]. Висновки МОП та Інституту Геллапа, що засновані на репрезентативному обстеженні 142 країн, свідчать, що жінки, як і раніше, стикаються з низкою викликів, включаючи нерівну оплату праці, проблему поєднання трудового та сімейного життя, несправедливим поводженням та ін. З зазначеними проблемами буде активно боротися нове глобальне партнерство: Міжнародна коаліція на підтримку рівності оплати праці (Equal Pay International Coalition (EPIC)). Створюючи EPIC, МОП, ООН-Жінки (UN Women) і Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) об'єднали різних учасників на глобальному, регіональному і національному рівнях для підтримки урядів, роботодавців і працівників, їх організацій, а

також інші сторони для досягнення цілей рівної оплати за працю для чоловіків і жінок [21].

У зв'язку з підвищенням розміру страхового стажу для призначення пенсії за віком законодавством передбачено встановлення квот для працевлаштування осіб передпенсійного віку. Особи, які мають право на сприяння у працевлаштуванні, – це особи, яким залишилося 10 і менше років до набуття права на пенсію за віком. Законодавець встановив квоту 5 % для підприємств з чисельністю понад 20 осіб та 1 особа на підприємствах з чисельністю від 8 до 20 осіб. Відповідно законодавством передбачені штрафи за відмову у прийнятті на роботу осіб передпенсійного віку. Проблемним питанням є те, що вік виходу на пенсію різний, особливо враховуючи так званий перехідний період визначення віку для виходу на пенсію, передбачений нормами ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Тому з метою підвищення прав осіб передпенсійного віку на працевлаштування все ж таки в законодавстві необхідно дати чітке визначення вікових характеристик осіб, які відносяться до категорії осіб, що мають право на сприяння у працевлаштуванні.

Проблемою сучасної системи пенсійного забезпечення залишається мізерний розмір пенсій. Відповідно до міжнародно-правових стандартів розмір забезпечення по старості згідно Конвенція № 102 передбачає періодичні виплати у розмірі як мінімум 40 % від заробітної плати. Конвенція № 128 – встановлює 45 %, а Рекомендація № 131 – 55 %. Рекомендація № 202 встановлює наступні стандарти – грошові та натуральні допомоги, що повинні гарантувати базовий дохід для фактичного доступу до необхідних товарів та послуг та забезпечити життя в гідних умовах [22, с. 150].

Обрахунок розміру пенсій згідно норм чинного законодавства є надзвичайно складним, включає в себе декілька формул, окремі коефіцієнти. Однак ключовими категоріями, які повинні впливати на розмір пенсії в солідарній системі, є заробітна плата та страховий стаж застрахованої особи.

Відповідно до ст. 40. Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» для обчислення пенсії враховується заробітна плата (дохід) за весь період страхового стажу починаючи з 1 липня 2000 року. За бажанням пенсіонера та за умови підтвердження довідки про заробітну плату первинними документами або в разі, якщо страховий стаж починаючи з 1 липня 2000 року становить менше 60 місяців, для обчислення пенсії також враховується заробітна плата (дохід) за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд по 30 червня 2000 року незалежно від перерв.

М. Л. Захаров відзначає, що в страхових пенсійних системах розвинутих країн критерієм визначен-

ня пенсії за віком також є заробітна плата, при цьому в усіх країнах «старі» заробітки підлягають валоризації – або ж з урахуванням зростання цін на споживчі товари чи послуги, або ж з урахуванням оплати праці, чи з урахуванням обох варіантів. Переважно в останні роки валоризація здійснюється з урахуванням зростання цін. Валоризація потрібна у зв'язку з інфляцією і загальною тенденцією зростання оплати праці практично в усіх країнах світу. В Австрії, наприклад, середньомісячний заробіток підраховується за період найбільших трудових доходів впродовж 15 років, в Бельгії – за весь період трудової діяльності, Іспанії, як і у Австрії, середній заробіток підраховується за 15 років, в Люксембурзі – за весь період трудової діяльності [23, с. 171–174]. Наведений досвід та практика повинна бути застосовані і до національної пенсійної системи.

У солідарній пенсійній системі стаж є одним з ключових параметрів. Є так званий мінімальний стаж, який є обов'язковим для призначення пенсії за віком. Починаючи з 1 січня 2018 року по 31 грудня 2018 року – не менше 25 років, з поступовим щорічним підвищенням до 1 січня 2028 року – не менше 35 років. Мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом. За кожний повний рік страхового стажу понад 35 років чоловікам і 30 років жінкам пенсія за віком збільшується на 1 відсоток розміру пенсії, але не більш як на 1 відсоток мінімального розміру пенсії за віком, передбаченого абзацом першим цієї частини.

Не сприяє ефективному правозастосуванню розмежування законодавцем страхового стажу на: необхідного для визначення права на призначення пенсій та страхового стажу для обчислення розміру пенсії. Так, відповідно до положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 3 жовтня 2017 р. [3] при визначенні мінімального розміру пенсії за віком та збільшенні мінімальної пенсії за віком до страхового стажу не враховується період, за який проведено одноразову сплату єдиного внеску відповідно до ч. 5 ст. 10 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Також з 1 січня 2018 р. до страхового стажу для визначення права на призначення пенсій будуть включатися періоди:

– ведення підприємницької діяльності із застосуванням спрощеної системи оподаткування, а також із застосуванням фіксованого податку: з 1 січня 1998 року по 30 червня 2000 року включно – на підставі довідки про реєстрацію як суб'єкта підприємницької діяльності; з 1 липня 2000 року по 31 грудня

2017 року – за умови сплати страхових внесків (єдиного внеску) незалежно від сплаченого розміру (крім випадків звільнення від сплати єдиного внеску);

– проходження військової служби по 31 грудня 2017 року – на підставі військового квитка, довідок, тощо;

– перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами з 1 січня 2004 року по 30 червня 2013 року – на підставі довідки підприємства (установи, організації);

– перебування у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею шестирічного віку з 1 січня 2004 року до часу запровадження сплати страхових внесків (єдиного внеску) за жінок, які перебувають у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку – на підставі свідоцтва про народження дитини, трудової книжки та довідки підприємства (установи, організації).

Однак вказані періоди при обчисленні розміру пенсії не враховуються, що ускладнює правозастосування у сфері пенсійного забезпечення та створює складнощі в призначенні пенсії та її обрахунку.

Значна частина проблем для застрахованих осіб на сьогодні – це доведення наявності відповідного стажу.

У системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування у питанні визначення страхового стажу за минулі періоди визначені пільгові норми щодо його обрахунку. Поява пільгових норм у визначенні тривалості страхового стажу – це усталена практика національної системи пенсійного страхування, що фінансується за рахунок коштів Пенсійного фонду, і, безумовно, не сприяє ефективності у правозастосуванні. Так, впродовж 2017 року законодавство визначало право за фізичними особами приватними підприємцями, які перебували на 1-й групі спрощеної системи оподаткування, сплачувати не менше половини мінімального розміру страхового внеску. Нормами ж Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 3 жовтня 2017 р. [3] передбачено зарахувати зазначений страховий стаж як повні періоди, причому дані періоди можуть бути враховані тільки для визначення права на пенсію та не будуть враховуватися для визначення розміру пенсії.

Основною проблемою, на нашу думку, є те, що страховий стаж не впливає на рівень пенсійних

виплат і фактично перетворився на критерій для визначення права на пенсію, що звичайно повинно бути виправлено. Адже передбачена законодавством оцінка одного року страхового стажу понад мінімальний страховий стаж у розмірі 1 % мінімального розміру пенсії за віком не забезпечує створення умов для гідного пенсійного забезпечення відповідно до результатів праці кожної застрахованої особи.

Висновки. Отже, за результатами дослідження окремих проблем правового регулювання у сфері пенсійного страхування в Україні можна зробити наступні висновки.

По-перше, не можна вводити обов'язки щодо сплати внесків до накопичувального фонду без конкретного механізму реалізації прав застрахованих, адже мета даного законодавчого новаторства повинна полягати не у сплаті внесків, а у формуванні та функціонуванні накопичувальної системи пенсійного забезпечення.

По-друге, з метою дотримання принципу законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування необхідно припинити усталену для України практику, за якої страховик – Пенсійний Фонд визначає порядок реалізації права застрахованих осіб на пенсійне забезпечення, а правове регулювання у цій сфері повинно забезпечуватися на рівні закону.

По-третє, проблемою сучасної системи пенсійного забезпечення залишається мізерний розмір пенсій. Обрахунок розміру пенсій згідно норм чинного законодавства є надзвичайно складним, включає в себе декілька формул, окремі коефіцієнти. Однак ключовими категоріями, які повинні впливати на розмір пенсії в солідарній системі, повинні бути заробітна плата (з урахуванням її валоризації) та страховий стаж застрахованої особи. Проблемою національної солідарної системи пенсійного страхування є те, що страховий стаж дуже мало впливає на рівень пенсійних виплат і фактично перетворився на критерій для визначення права на пенсію, що звичайно повинно бути виправлено, шляхом визначення в законодавстві оцінки одного року страхового стажу понад мінімальний страховий стаж у гідному розмірі з метою створення умов для гідного пенсійного забезпечення відповідно до результатів праці кожної застрахованої особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пенсійна реформа. Законодавчі ініціативи. URL: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=289874>.
2. Стратегія подолання бідності затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/161-2016-%D1%80?find=1&text=%EF%E5%ED%F1#w11>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій : Закон України від 03.10.2017 р. № 2148-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2148-19/page?text=%ED%E5%F9%E0%F1%ED>.

4. World Social Protection Report 2017–19: Universal social protection to achieve the Sustainable Development Goals International Labour Office – Geneva: ILO, 2017. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_604882.pdf.
5. Сирота І. М. Право на пенсійне забезпечення та його здійснення в сучасних умовах. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. Вип. 1. С. 66–70.
6. Хуторян Н. М. Нова пенсійна реформа в період незалежності України: проблемні питання. *Право України*. 2012. № 6. С. 33–39.
7. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/page11>.
8. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Постанова правління Пенсійного фонду України від 25.11.2005 р. № 22-1. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1566-05>.
9. Международные и российские нормы пенсионного обеспечения: сравнительный анализ / отв. ред. Э. Г. Тучкова, Ю. В. Васильева. Москва : Проспект, 2013. 440 с.
10. Смолярова М. Л. Вік у трудовому праві як юридичний факт. URL: http://bookwu.net/book_ukrainske-pravo_991/72_vk-u-trudovomu-prav-yak-yuridichnij-fakt.
11. Проблемы Общей части права социального обеспечения : монография. Москва : Проспект, 2017. 416 с.
12. Синчук С. М. Проблеми законодавчого закріплення поняття непрацевдатності. *Вісник Львівського університету*. 2004. №39. С. 121–126.
13. Азарова Е. Г., Козлов А. Е. Личность и социальное обеспечение в СССР. Москва, 1983. 189с.
14. Пенсійний вік: іноземний досвід та вітчизняні реалії. аналіт. доп. /О. П. Коваль. Київ: НІСД, 2013. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/pens_vozrast-e0371.pdf.
15. Оклея І. В. Правове регулювання пенсійного забезпечення та надання соціальних послуг в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : автореф. дис... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 18 с.
16. Конвенція МОП № 102 Про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_011.
17. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102 : Закон України від 16.03.2016 р. № 1024-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1024-19/paran5#n5>.
18. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16 квітня 1964 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_329/print1464854372511342.
19. Мачульская Е. Е. Право социального обеспечения. Москва, 2016. 445 с.
20. Цілі Сталого Розвитку : Україна. Національна доповідь 2017. URL: http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.
21. Мощная глобальная коалиция за установление равной оплаты труда женщин URL: http://www.ilo.org/moscow/news/WCMS_586691/lang--ru/index.htm
22. Трунова Г. А. Міжнародно–правові стандарти у сфері пенсійного забезпечення. *Актуальні проблеми соціального права в умовах євроінтеграції* : матер. Міжнар. наук.-практич. конф., присвяч. 90-річчю професора І. М. Сироти (м. Одеса, 31 жовтня 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 148–152.
23. Захаров М. Л. Социальное страхование в России: прошлое, настоящее и перспективы развития (трудовые пенсии, выплаты пострадавшим на производстве) : монография. Москва : Проспект, 2013. 312 с.

REFERENCES

1. Pensiina reforma. Zakonodavchi initsiatyvy. URL: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=289874> [in Ukrainian].
2. Stratehiia podolannia bidnosti zatverdzhena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 bereznia 2016 r. No 161-r. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/161-2016-%D1%80?find=1&text=%EF%E5%ED%F1#w11> [in Ukrainian].
3. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pidvyshchennia pensii : Zakon Ukrainy vid 03.10.2017 r. No 2148-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2148-19/page?text=%ED%E5%-F9%E0%F1%ED> [in Ukrainian].

4. World Social Protection Report 2017–19: Universal social protection to achieve the Sustainable Development Goals International Labour Office – Geneva: ILO, 2017. URL: <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---> [in English].
5. Syrota I. M. (2013). Pravo na pensiine zabezpechennia ta yoho zdiisnennia v suchasnykh umovakh. *Visnyk Chernivetskoho fakultetu Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia», Vyp. 1, 66–70* [in Ukrainian].
6. Khutorian N. M. (2012). Nova pensiina reforma v period nezalezhnosti Ukrainy: problemni pytannia. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine, 6, 33–39* [in Ukrainian].
7. Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia: Zakon Ukrainy vid 09.07.2003 r. No 1058-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/page11> [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennia Poriadku podannia ta oformlennia dokumentiv dlia pryznachennia (pererakhunku) pensii vidpovidno do Zakonu Ukrainy «Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia»: Postanova pravlinnia Pensiinoho fondu Ukrainy vid 25.11.2005 r. No 22-1. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1566-05> [in Ukrainian].
9. Tuchkova E. G., Vasilyeva Yu. V. (Eds.). (2013). *Mezhdunarodnyye i rossiyskiye normy pensionnogo obespecheniya: sravnitelnyy analiz / otv. Red.*. Moscow: Prospekt [in Russian].
10. Smoliarova M. L. Vik u trudovomu pravi yak yurydychnyi fakt. URL: http://bookwu.net/book_ukrainske-pravo_991/72_vk-u-trudovomu-prav-yak-yuridichnij-fakt.
11. *Problemy Obshchey chasti prava sotsialnogo obespecheniya* (2017). Moscow: Prospekt [in Russian].
12. Synchuk S. M. (2004). Problemy zakonodavchoho zakriplennia poniattia nepratsездatnosti. *Visnyk Lvivskoho universytetu – Bulletin of Lviv University, 39, 121–126* [in Ukrainian].
13. Azarova E. G., Kozlov A. E. (1983). *Lichnost i sotsialnoye obespecheniye v SSSR*. Moscow.
14. Koval O.P. (2013). Pensiinyi vik: inozemnyi dosvid ta vitchyzniani realii. analit. dop. Kyiv: NISD. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/pens_vozrast-e0371.pdf [in Ukrainian].
15. Oklei I. V. (2008) *Pravove rehuliuвання pensiinoho zabezpechennia ta nadannia sotsialnykh posluh v systemi zahalnooboviazkovoho derzhavnoho pensiinoho strakhuvannia*. Extended abstract of Candidate’s thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
16. Konventsiiia MOP No 102 Pro minimalni normy sotsialnoho zabezpechennia 1952 r. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_011 [in Ukrainian].
17. Pro ratyfikatsiiu Konventsii Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi pro minimalni normy sotsialnoho zabezpechennia No 102: Zakon Ukrainy vid 16.03.2016 r. No 1024-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1024-19-paran5#n5> [in Ukrainian].
18. Yevropeiskyi kodeks sotsialnoho zabezpechennia vid 16 kvitnia 1964 r. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_329/print1464854372511342 [in Ukrainian].
19. Machulskaya E. E. (2016). *Pravo sotsialnogo obespecheniya*. Moscow [in Russian].
20. Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina. Natsionalna dopovid 2017. URL: http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf [in Ukrainian].
21. Moshchnaia globalnaia koalytsiia za ustanovleniye ravnoi oplaty truda zhenshchyn URL: http://www.ilo.org/moscow/news/WCMS_586691/lang--ru/index.htm [in Russian].
22. Trunova H. A. (2017). Mizhnarodno–pravovi standarty u sferi pensiinoho zabezpechennia. *Aktualni problemy sotsialnoho prava v umovakh yevrointehratsii* : mater. Mizhnar. nauk.-praktych. konf., prysviach. 90-richchiu profesora I. M. Syroty (m. Odesa, 31 zhovtnia 2017 r. – Actual problems of social law in the conditions of European integration. Materials of the International Scientific and Practical Conference devoted to the 90th anniversary of Professor I. M. Syrota (Odessa, October 31, 2017). Odesa: Feniks. 148–152 [in Ukrainian].
23. Zakharov M. L. (2013) *Sotsialnoye strakhovaniye v Rossii: proshloye. nastoyashcheye i perspektivy razvitiya (trudovyye pensii. vyplaty postradavshim na proizvodstve)*. Moscow: Prospekt [in Russian].

ТРУНОВА Г. А.

кандидат юридических наук, доцент, старший научный сотрудник отдела проблем гражданского, трудового и предпринимательского права Института государства и права им. В. М. Корещко НАН Украины

ОТДЕЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СФЕРЕ ПЕНСИОННОГО СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье на основе анализа правовых актов, практики их применения, судебной практики и научных исследований в сфере пенсионного обеспечения рассмотрены отдельные правовые проблемы реализации прав застрахованных лиц в сфере общеобязательного государственного пенсионного страхования в Украине. Сделаны выводы и выработаны отдельные предложения по повышению эффективности функционирования системы пенсионного страхования в Украине.

Ключевые слова: пенсия, реформирование, застрахованное лицо, правоприменение, страховой стаж, пенсионный возраст.

TRUNOVA G. A.

PhD, Senior Researcher of the Department of Civil, Labor and Business Law of the Institute of State and Law. V.M. Koretsky National Academy of Sciences of Ukraine

SOME PROBLEMS OF LEGAL REGULATION IN THE SPHERE OF PENSION INSURANCE IN UKRAINE

Problem setting. The article deals with some legal problems of realization of the rights of insured persons in the field of compulsory state pension insurance in Ukraine on the basis of analysis of legal acts, practice of their application, judicial practice and research in the field of pensions. Attention is focused on the lack of a mechanism for implementing the introduction and functioning of the accumulative level of the pension system. The world tendencies of functioning of accumulative pension schemes are analyzed.

Article's main body. The attention is focused on the problem when the Pension Fund of Ukraine single-handedly determines the rules of realization of the rights of insured persons to the appointment of pensions, which leads to the substitution of the regime of the legal state «rule of law», where the right is established by law, and the law has a direct effect, the regime of administrative regulation.

The article investigates the category of «retirement age», considers the global trend of increasing the retirement age, analyzes international legal acts on this issue, analyzes the position of domestic experts of social security law. The problem of a decent level of pension provision is discriminatory both in terms of age and gender.

It is determined that the problem of the modern pension system is the meager size of pensions. International legal standards on the size of pensions are considered and national norms on this issue are given. The weaknesses of the national legislation concerning the definition and calculation of insurance experience are investigated.

Conclusions and prospects for the development. Conclusions were drawn and some proposals were made to improve the efficiency of the pension insurance system in Ukraine: it is necessary to determine the mechanism of realization of the rights of the insured with the introduction of the accumulative level of the pension system of Ukraine; stop the practice of departmental rulemaking; to ensure the proper level of pensions by valorization of wages in calculating the amount of pension, as well as to increase the role of insurance experience, by determining in the legislation the assessment of one year of insurance experience over the minimum insurance experience in a decent amount in order to create conditions for a decent pension in accordance with the results of work of each insured person.

Keywords: pension, reform, the insured, law enforcement, insurance, the retirement age.